

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра статистики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“27” грудня 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 051 «Економіка»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Статистика бізнесу та державного управління»

на тему: «Статистичне дослідження туристичної сфери України»

Виконавець:

студент обліково-економічного факультету
Щербаченко Тетяна _____
/підпис/

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент

Милашко Ольга Генріхівна _____

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ.....	6
1.1. Основні поняття та категорії статистики туризму.....	6
1.2. Класифікація продуктів та видів туристичної діяльності.....	11
1.3. Основні статистичні методи аналізу туристичної сфери.....	20
РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	27
2.1. Аналіз динаміки та структури колективних засобів розміщення.....	27
2.2. Аналіз доходів та витрат колективних засобів розміщення.....	55
2.3. Регіональні особливості розподілу колективних засобів розміщення.....	62
РОЗДІЛ 3 СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ.....	68
3.1. Аналіз динаміки та структури туристичних потоків.....	68
3.2. Регіональний аналіз туристичних потоків.....	77
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	91
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Туризм – це багатогранне явище, що поєднує економічні, соціально-культурні та екологічні аспекти, має невичерпний потенціал для постійного прогресу. Туризм пов'язан з багатьма галузями економіки, саме це зумовлює його провідне місце в соціально-економічному житті країн і народів.

Туризм – це галузь людської діяльності, фактор економічного та культурного розвитку країни, захисту навколишнього середовища та історико-культурної спадщини, міжнародного взаєморозуміння. Це економічне джерело створення нових робочих місць і отримання прибутку, не лише окремими суб'єктами господарювання, а країни в цілому. Туризм – це невід'ємна складова загального міжнародного ринку.

Туризм відіграє важливу роль в становленні міжнародних зовнішньоекономічних зв'язків. Він є важливим стимулом розвитку світової торгівлі, розширенню та активізації міжнародного торгового обміну. На час туризму доцільно розглядати і як самостійний вид міжнародних зв'язків. Міжнародний туризм є важливим чинником зміцнення миру в світі, поліпшення взаєморозуміння між народами, розширення торгового, наукового та культурного співробітництва, налагодження добросусідських відносин між державами.

В свою чергу, на розвиток туризму впливають різноманітні фактори: демографічні, природно-географічні, соціально-економічні, історичні, релігійні і політико-правові.

В цілому туристична індустрія являє собою складну систему із різноманітними економічними зв'язками. Вона об'єднує велику кількість галузей, функції яких полягають у задоволенні зростаючого попиту на товари й послуги туризму. Це стосується в першу чергу засобів розміщування, індустрії громадського харчування, транспортного забезпечення.

Комплексний аналіз сучасного стану ринку туристських товарів і послуг та перспектив його подальшого розвитку дозволить визначити значення туризму як джерела валютних надходжень в світову і національну економіку, виявити його

вплив на розширення міжнародних контактів, забезпечення зайнятості, зміцнення національної економіки.

Все це практично неможливо вирішити без статистичного обліку й аналізу, тому що для здійснення грамотної політики у сфері туризму потрібна надійна, достовірна статистична інформація.

Все це свідчить про актуальність обраної теми.

Метою даної кваліфікаційної роботи є статистичне дослідження туристичної сфери України, виявлення основних тенденцій та закономірностей.

Для досягнення поставленої мети у ході роботи необхідно;

- проаналізувати динаміку колективних засобів розміщення в цілому, а також за окремими видами;

- проаналізувати структуру колективних засобів розміщення;

- проаналізувати динаміку та структуру доходів та витрат;

- оцінити динаміку туристичних потоків;

- провести регіональний аналіз туристичної діяльності в Україні.

Предметом дослідження даної кваліфікаційної роботи є туристична діяльність в цілому по Україні, а також в її регіонах.

Для вирішення поставлених завдань у роботі були використані наступні статистичні методи: статистичного групування, відносних та середніх величин, методі аналізу рядів розподілу та рядів динаміки. Також застосувались методи графічного представлення даних.

Інформаційною базою дослідження проведеного у роботі є наукові публікації вітчизняних і закордонних вчених, нормативно-законодавчі акти України, дані офіційних статистичних збірників, електронні ресурси офіційних сайтів Державної служби статистики та державних установ, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинних даних про туристичну діяльність України.

Кваліфікаційна робота складається із трьох розділів, в яких послідовно аналізується поставлена проблема.

Перший розділ присвячений теоретичним основам туристичної діяльності. Розглянуто основні поняття, категорії та класифікації притаманні туристичної діяльності; наведено основні методи аналізу туристичної діяльності. Розглянуто метод відносних та середніх величин, аналізу рядів динаміки, індексний метод аналізу.

Другий розділ присвячено аналізу туристичної діяльності в Україні. Проаналізовано динаміку та структуру колективних засобів розміщення, доходів та витрат. Проведено аналіз розвитку туристичної діяльності в регіонах України.

У третьому розділі проаналізовано динаміку та структуру туристичних потоків; виявлено основні туристичні напрямки.

При виконанні випускної роботи використовувались комп'ютерні програми Microsoft Word та Microsoft Excel.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було проаналізовано туристичну діяльність в Україні. Для цього були розраховані показники динаміки колективних засобів розміщення як в цілому, так і по окремим видам за період 2005-2016 роки. Було проаналізовано структуру та динаміку доходів та витрат колективних засобів розміщення та туристичних потоків. Також було проаналізовано регіональні особливості розвитку туризму в Україні.

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки.

Так, у 2016 році порівняно з 2015 роком кількість колективних засобів розміщення скоротилась на 85 одиницю або на 2% причому кожен відсоток даного скорочення містив у собі 43,41 од., а порівняно з 2005 роком – на 221 одиницю або на 4,9%. Тобто за період 2006 – 2016 рр. кількість колективних засобів розміщення в Україні в середньому щорічно скорочувалась на 20,1 одиниць або на 0,5%. Тенденція до скорочення колективних засобів розміщення в Україні спостерігається у 2006 та 2012 роках, а також починаючи з 2014 року.

Негативна тенденція до скорочення протягом всього аналізованого періоду притаманна і спеціалізованим засобам розміщення. Так, у 2016 році порівняно з 2015 роком кількість спеціалізованих засобів розміщення скоротилась на 141 одиницю або на 7,6% причому кожен відсоток даного скорочення містив у собі 18,6 од., а порівняно з 2005 роком – на 1523 одиниць або на 46,9%. Тобто за період 2006 – 2016 рр. кількість спеціалізованих засобів розміщення в середньому щорічно скорочувалась на 138,5 одиниці або на 5,6%. Найбільше скорочення кількості спеціалізованих засобів розміщення спостерігалось у 2014 році, так порівняно з 2013 роком їх кількість скоротилась майже на 32%. В першу чергу це можна пояснити, тим що значна кількість спеціалізованих засобів розміщення розташовувалась у АР Крим.

Але якщо проаналізувати динаміку кількості готелів та аналогічних засобів розміщення ми бачимо, що у 2016 році порівняно з 2015 роком кількість готелів зросла на 56 одиниць або на 2,3%, причому кожен відсоток даного зростання містив

у собі 24,8 од., а у порівнянні з 2005 роком – на 1302 одиниці або у 2,057 разів. Тобто за аналізований період кількість готелів та аналогічних засобів розміщення в середньому щорічно збільшувалась на 118,4 одиниці або на 6,8%.

Така тенденція до зростання кількості готелів спостерігається протягом всього аналізованого періоду. Винятком є 2012, 2014 та 2015 роки, коли кількість готелів порівняно з попереднім роком зменшилась відповідно на 0,6%, 26,2% та 6,3%.

Кількість місць у колективних засобах розміщення у 2016 році скоротилось майже на 26 тис. місць або на 6,5%. Це найбільше скорочення кількості місць у КЗР, не враховуючи 2014 році, коли кількість місць у КЗР скоротилась майже на 31%.

За період 2006 – 2015 рр. кількість місць у КЗР скоротилась на 212 тис. місць або на 36,1%, тобто в середньому щорічно зменшувалась майже на 19,314 тис. місць або на 4,0%.

Така ж тенденція до скорочення притаманна і для кількості місць у спеціалізованих засобах розміщення. Протягом всього аналізованого періоду кількість місць постійно знижувалась. У 2016 році порівняно з 2015 роком кількість місць у спеціалізованих засобах розміщення скоротилась майже на 30 тис. місць або на 10,9%, причому кожен відсоток даного скорочення містив у собі 2690 місць. А порівняно з 2005 роком кількість місць розміщення скоротилась на 242 тис. або на 50,3%. Тобто в середньому щорічно за 2006 – 2016 роки кількість місць у спеціалізованих засобах розміщення скорочувалась на 22 тис. або на 6,2%.

Що стосується місць у готелях та аналогічних засобах розміщення протягом всього аналізованого періоду спостерігається тенденція до зростання (винятком є 2011, 2014 та 2015 роки, коли кількість місць порівняно з попереднім роком скоротилась відповідно на 17,4%, 24,3% та 2,2%). У 2016 році порівняно з 2015 роком кількість місць у готелях та аналогічних засобах розміщення збільшилась на 3381 місце або на 2,3%, а порівняно з 2005 роком – майже на 30 тис. місць або на 28,2%. Тобто за період 2006 – 2016 роки кількість місць в середньому щорічно зростала на 2715 місць або на 2,3%.

Не зважаючи на скорочення кількості КЗР та кількості місць, кількість розміщених у КЗР останні два роки зростає. Так, у 2016 році порівняно з 2015 роком

кількість розміщених збільшилась на 765 тис. на 13,2%, причому кожен відсоток даного приросту містив у собі 57,8 тис. Але у порівнянні з 2005 роком кількість розміщених зменшилась на 660,4 тис. або на 9,2% .

Слід відмітити, що не зважаючи на тенденцію до збільшення кількості розміщених у КЗР, у 2009 році порівняно з 2008 роком кількість розміщених скоротилась на 1423,6 тис. або на 17,4%, а у 2014 році порівняно з 2013 роком їх кількість скоротилась на 2878,9 тис. або на 34,7%. Таким чином, за період 2006 – 2016 роки кількість розміщених у КЗР в середньому щорічно зменшувалась на 60 тис. або на 0,9%. Таке скорочення пов'язане в першу чергу зі складною політичною та економічною ситуацією у країні.

У 2016 році порівняно з 2015 роком кількість розміщених у готелях та аналогічних засобах розміщення збільшилась на 740 тис. або 17,2%, кожен відсоток даного приросту містив у собі 43 тис. розміщених. За період 2006 – 2015 роках кількість розміщених збільшилась на 1099 тис. або на 27,9%, тобто в середньому щорічно збільшувалась на 100 тис. або на 2,2%. Протягом всього аналізованого періоду скорочення кількості розміщених у готелях спостерігалось лише у 2009 році на 20,8% та у 2014 році – на 30,2%.

Протягом всього аналізованого періоду у структурі колективних засобів розміщення найбільшу питому вагу займають готелі та аналогічні засоби розміщення – 54% у 2011 році та 59,5% у 2015 році.

Найбільшу питому вагу займають готелі – 47% у 2011 році та 60% у 2016 році, а найменшу кемпінги – 0,6%, як у 2011 році, так й у 2016 році та хостели – 0,2% та 1,6% відповідно.

Доходи колективних засобів розміщення у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшились на 1 646 716,9 тис. грн. або 22,2%, доходи від продажу номерів збільшились на 1 109 717,2 тис. грн. або на 32,5%, доходи від додаткових послуг – на 239 443,9 тис. грн. або на 9,6%, а доходи від реалізації путівок скоротились на 297 555,8 тис. грн. або на 20,7%.

У 2016 році порівняно з 2011 роком доходи колективних засобів розміщення скоротились на 1 914 177,0 тис. грн. або 17,6%, доходи від реалізації путівок

скоротились на 2 896 942,3 тис. грн. або на 51,6%, а доходи від продажу номерів збільшилися на 635 192,4 тис. грн. або на 16,3%, доходи від додаткових послуг зросли на 50 017,2 тис. грн. або на 3,6%.

У 2016 році порівняно з 2015 роком операційні витрати зменшилися на 605 168,6 тис. грн. або 6,8%, у тому числі відрахування на соціальні заходи – на 150 436,8 тис. або на 29,2%, інші операційні витрати – на 1 321 968,6 тис. грн. або на 36,8%, матеріальні витрати збільшилися на 617 248,3 тис. грн. або на 24,8%, витрати на оплату праці – на 216 240,4 тис. грн. або на 13,7%, на амортизацію – на 33 748,1 тис. грн. або на 4,5%. Інші витрати скоротилися на 66 799,7 тис. грн. або на 20,5%.

У 2016 році порівняно з 2011 роком операційні витрати зменшилися на 4 828 549,1 тис. грн. або 36,1%, у тому числі матеріальні витрати – на 1 273 273,0 тис. грн. або на 29,1%, витрати на оплату праці – на 2 193 856,4 тис. грн. або на 55,0%, відрахування на соціальні заходи – на 946 572,4 тис. або на 72,2%, на амортизацію – на 276 328,6 тис. грн. або на 26,1%, інші операційні витрати – на 138 518,7 тис. грн. або на 5,8%. Інші витрати скоротилися на 440 166,2 тис. грн. або на 62,9%.

Якщо проаналізувати структуру доходів КЗР, то найбільшу питому вагу у 2011 році складають доходи від реалізації путівок – 51,6%; доходи від продажу номерів складають 35,7%, а від реалізації додаткових послуг 12,7%.

У 2016 році найбільшу питому вагу складають доходи від продажу номерів – 50,4%, від реалізації путівок складає 30,3%, а від додаткових послуг – 19,3%.

У 2011 році серед операційних витрат найбільшу питому вагу займали матеріальні витрати та витрати на оплату праці 33,3% і 30,4% відповідно. Відрахування на соціальні заходи складала 10,0%, на амортизацію – 8,1%, інші операційні витрати – 18,3%.

У 2016 році найбільшу питому вагу займали матеріальні витрати – 37,3%, інші операційні витрати складала 27,3%, витрати на оплату праці – 21,6%, відрахування на соціальні заходи – 4,4%, на амортизацію – 9,4%.

Більшість областей України - 58,3% - потрапили до групи з кількістю КЗР від 29 до 140. До цієї групи входять: Вінницька, Волинська, Донецька, Житомирська,

Кіровоградська, Луганська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська та Чернівецька області.

До групи з кількістю КЗР від 140 до 251 одиниць потрапили Київська, Харківська та Херсонська області. До третьої групи (251 – 362 КЗР) увійшли Дніпропетровська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Миколаївська області. У групу 362 – 473 КЗР відносяться Запорізька область.

До групи з найбільшою кількістю колективних засобів розміщення потрапила Одеська область, яка має максимальну кількість КЗР по Україні.

До групи з найбільшою кількістю розміщених потрапила Львівська область, до групи з кількістю розміщених від 445 тис. до 653 тис. осіб потрапила Дніпропетровська та Одеська області; до другої групи потрапили Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська області. Більшість областей України (67%) потрапили до групи з низькою кількістю розміщених у КЗР

Майже весь аналізований період спостерігається збільшення кількості громадян України, що виїжджали за кордон. Винятком є лише 2008, 2009 та 2014 роки, коли кількість виїжджаючих скоротилась порівняно з попереднім роком відповідно на 10,6%, 1,1% та 5,6%.

У 2016 році порівняно з 2015 роком кількість виїжджаючих збільшилась на 1526,6 тис. осіб або на 6,6%, а порівняно з 2005 роком на 8214,5 тис. осіб або майже на 50%. Тобто в середньому щорічно за період 2006 – 2016 рр. кількість громадян України, що виїжджали за кордон в середньому щорічно збільшувалась на 746,8 тис. осіб або на 3,7%.

Далі проаналізуємо динаміку кількості іноземних громадян, що відвідали Україну. Так, починаючи з 2014 року кількість іноземних громадян, що відвідали Україну, значна скоротилась: порівняно з 2013 роком їх кількість зменшилась на 11959,7 тис. осіб або на 48,5%.

У 2016 році порівняно з 2005 роком кількість іноземців скоротилась на 4297,7 тис. осіб або на 24,4%, тобто в середньому щорічно зменшувалась на 390,7 тис. осіб або на 2,6%. У порівнянні з 2015 роком кількість іноземних відвідувачів зросла на 904,8 тис. осіб або на 7,3%.

Найбільше зростання кількості іноземних відвідувачів спостерігається у 2007 році. Так порівняно з 2006 роком цей показник збільшився на 22,1%.

Так, найбільша кількість туристів в цілому та туристів-громадян України, що виїжджали за кордон спостерігалась у 2013 році, найбільша кількість внутрішніх туристів – у 2007 році, іноземних туристів – у 2007 та 2008 роках.

Структура туристів за видами туризму у 2011 та 2016 роках характеризується наступними даними: як у 2011 так і у 2016 році найбільшу питому вагу займали виїзні туристи 56,8% і 80,8% відповідно, а найменшу – в'їзні туристи 10,6% у 2011 році та лише 1,4% у 2016 році. Також слід відмітити зниження питомої ваги внутрішніх туристів з 32,5% у 2011 році до 17,8% у 2016 році

Так, як у 2011 так і у 2016 році найбільшу питому вагу займали туристи, що здійснювали поїздки з метою відпочинку чи дозвілля майже 85%, а найменшу – з метою спеціалізованого туризму

Якщо проаналізувати іноземних туристів, що подорожували Україною, то у 2011 році найбільша кількість туристів відвідали АР Крим, м. Київ, м. Севастополь, Одеську та Львівську області, а у 2016 році – м. Київ, Одеська, Львівська та Івано-Франківська області.

Найбільш популярними країнами для українських туристів як у 2011 році, так й у 2016 році були Туреччина та Єгипет. Слід відмітити, що у 2016 році серед популярних напрямків серед українських туристів з'явився Кіпр (2,7%) та Шрі-Ланка (1,2%), які не були притаманні 2011 року.

Найбільша кількість іноземних туристів у 2011 році приїжджало з Російської Федерації – 68,3%, а у 2016 році – з Великої Британії – 22,2%. У 2016 році кількість російських туристів значно скоротилась (до 3,3%), а збільшилась з Азербайджану, Білорусії, Туркменістану, Китаю. Але їх кількість значно поступається рівню 2011 року.

Проведений аналіз туристичної діяльності свідчить, що Україна має величезний потенціал для розвитку туризму, це і природні і рекреаційні ресурси, історичні пам'ятки культури. Тому розширення мережі КЗР, покращення умов розміщення та підвищення якості наданих послуг у туристичній сфері буде сприяти

притоку валютних ресурсів до держави та її економічному зростанню. Але для поліпшення ситуації в туристичній галузі та підвищення туристопотоків необхідно провести спрощення візових та митних процедур; ввести незалежну стандартизацію ліцензування і сертифікації учасників ринку; розробити низьку державних програм з розвитку туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Береславская В.А., Стрельникова Н.М., Хинканина Л.А. Теория статистики: Учебное пособие. – Йошкар–Ола: МарГТУ, 2004. – 136 с.
3. Гинзбург А.И. Статистика. – СПб: Питер, 2003
4. Голуб А. А. Социально–экономическая статистика: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.
5. Гусаров В.М. Теория статистики: Учебное пособие / В.М. Гусаров.–М.: Аудит; ЮНИТИ, 2001.– 247с.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Елисеєва И.И., Юзбашев М.М. Общая теория статистики: Учебник / Под ред. чл.–корр. РАН И.И. Елисеевой.–М.: Финансы и статистика, 1995.– 368 с.
8. Ефимова М.Р., Петрова Е.В., Румянцев В.Н. Общая теория статистики: Учебник. – 2–е изд., испр. и доп. – М.: ИНФРА–М, 2005. – 416 с.
10. Евронејська комісія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
11. Крамер Г. Математические методы статистики. – М.: Мир, 1975. –648 с.
12. Курс социально–экономической статистики: Учебник для ВУЗов / Под ред. проф. З. Назарова М. Г. – М.: Финстатинформ, ЮНИТИ – ДАНА, 2000.
13. Международная экономика. Колесов В.А., Кулаков М.В. – М.: ИНФРА, 2004. – 474 с.
14. Международные рекомендации по статистике туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unstats.un.org/>
15. Милашко О. Г. Статистика туризмі: навчальний посібник / О. Г. Милашко, А. З. Підгорний – Одеса : ОНЕУ, 2014. – 204 с
16. Милашко О. Г. Міжнародна статистика : навчальний посібник / О. Г. Милашко, А. З. Підгорний, О. П. Русева. – Одеса : ОНЕУ, 2012. – 162 с.

17. Кравець О.С. Статистика: навчальний посібник. – Одеса: Пальміра, 2008. 387 с.
18. Самотоєнкова О. В. Економічна статистика : навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
19. Социально-экономическая статистика, Ефимов В.А., М.: 2011, -592 с.
20. Статистичний щорічник України за 2011 рік. –К.: Консультант, 2012. - 480с.
21. Статистичний щорічник України за 2014 рік. –К.: Консультант, 2015. - 480с.
22. Статистичний щорічник. Україна у цифрах у 2011 році. – К.: Консультант, 2012. - 250 с.
23. Статистичний щорічник.Україна у цифрах у 2014 році. – К.: Консультант, 2015. - 250 с.
24. Статистика. Підручник // С.С.Герасименко та ін. – К.:КНЕУ, 2002. – 389 с. Статистика: Підручник: Лугінін О.Є., Білоусова С.В.–К.: ЦНЛ,2005–580с.
25. Статистика: Учеб. пособие / Багат А.В., Конкина М.М., Симчера В.М. и др.; Под ред. В.М. Симчеры. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 368 с.: ил.
26. Статистика: Учеб. пособие / Харченко Л.П., Ионин В.Г., Глинский В.В. и др.; Под ред. канд. экон. наук, проф. В.Г. Ионина. – 3–е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА–М, 2008. – 445 с.
27. Статистика: Учебник / под ред. Елисейевой И.И. – М.: Высшее образование, 2007. – 566 с.
28. Статистика. Підручник // С.С.Герасименко та ін. – К.:КНЕУ, 2002. – 389 с.
29. Тарасенко І.О. Статистика: Навчальний посібник. - :К.: Центр навчальної літератури,2006.- 344с.
30. Теорія статистики: Навчальний посібник / Вашків П.Г., Пастер П.І., Сторожук В.П., Ткач Є.І.- К.: Либідь, 2001.-320 с.
31. Теория статистики. Учебник. Под ред. Громько Г.Л. М.: ИНФРА, 2010. – 414 с.